

EL PRIORAT DE SANT PERE DE CLARÀ. PANTEÓ FUNERARI DE LES NISSAGUES SANT VICENÇ I DES BOSC (Argentona, El Maresme)

Des de l'alta edat mitjana, els monestirs podien ser triats per una nissaga important com a recinte funerari, amb la finalitat de perpetuar la memòria del llinatge. La comunitat del monestir també era utilitzada per realitzar els rituals funeraris i les oracions per l'ànima del difunt, a banda de custodiar les restes sabollides. A canvi, el monestir gaudia de la seva protecció i rebia tota mena de llegats i propietats per incrementar el seu patrimoni.

A la comarca del Maresme, el priorat benedictí de Sant Pere de Clarà tenia aquesta funció funerària per a la nissaga dels Sant Vicenç, senyors dels castells de Vilassar i Burriac. El priorat es troba situat en el terme municipal d'Argentona, prop d'Òrrius i a la riba dreta de la riera de Clarà, i és documentat des del 1003, malgrat que indirectament els seus orígens es poden remuntar al segle IX.¹

En les restes conservades, a banda de l'edifici de la capella, es troben una sèrie de sarcòfags que ajuden, juntament amb la documentació, a descriure aquesta funció funerària del recinte. A banda d'això, un dels sarcòfags documenta, a nivell estilístic, una de les últimes reformes arquitectòniques del conjunt.

LA FUNCIO FUNERÀRIA DELS MONESTIRS

L'origen de la funció funerària de les esglésies es troba ja en l'inici dels temples cristians. En la literatura tardoromana, s'esmenta amb els termes de *basilica* i *ecclesia* per referir-se als edificis de culte eucarístic, i com a *martyrium* els edificis per conservar i venerar les relíquies de sants i màrtirs, amb una funció protectora i de recordança.²

En un moment més avançat, el culte al màrtir es trasllada dins les esglésies, fent les diferents funcions en un sol edifici. En la zona de la Mediterrània occidental, durant els períodes paleocristià i visigot, podem situar dues àrees diferenciades en la forma d'incorporar el *martyrium* dins les esglésies. Per una banda, trobem la zona d'Hispania i el nord d'Àfrica, que es caracteritza per l'aparició d'un esquema que contraposa els dos espais –altar i *martyrium*–, en els dos extrems de la nau amb absis contraposats. Per altra banda, l'esquema romà es caracteritza per la utilització de les criptes, sobreposant en vertical l'espai de l'altar

amb la tomba al màrtir. Aquest esquema, el trobem a la basílica constantiniana de Sant Pere del Vaticà, com a exemple, que esdevindria el model de moltes esglésies cristianes d'Occident. La cripta romana comença a aparèixer al Principat amb la romanització de la litúrgia hispana que realitzaren els carolingis. Amb la imposició d'aquesta litúrgia, a partir del segle XI aquest model s'imposarà plenament.³ Malgrat tot, l'esquema d'absis contraposats també es difondria al nord de l'Europa carolíngia. Com a exemple important d'aquest segon model, tindríem el *westwerk* de l'abadia de Corvey, a Höxter (Alemanya).⁴

L'església cristiana medieval però, no solament es presenta com un recinte funerari per contenir les despulles dels màrtirs, íntegrament o parcialment, sinó que també s'utilitzen els seus espais exteriors propers –la sagrera–, per enterrar la resta de difunts. Des de l'època paleocristiana hi ha evidències de l'enterrament prop de les tombes de personatges importants dins la comunitat, ja que hi havia la idea que emetien santedat i protecció als difunts.

Cap als segles XI i XII comencen a aparèixer els enterraments dins les esglésies, i a les darreries del segle XIII la realització de sepulcres monumentals com a patrimoni d'uns pocs, entre els quals podem destacar els monarques i membres de l'alta noblesa laica i eclesiàstica. Aquests monuments funeraris comencen a tenir un sentit dinàstic, amb la idea de perpetuar el record dels avantpassats de la nissaga i com a exteriorització del poder d'aquestes elits. Els indrets triats per a la localització d'aquests sepulcres monumentals són les catedrals i els monestirs, al costat del presbiteri, a les galilees⁵ i en els claustres.⁶

Des d'antic, la monarquia catalano-aragonesa s'havia enterrat als monestirs de Sant Joan de la Penya, pel que fa a Aragó, i Santa Maria de Ripoll, pel que fa a Catalunya. De totes maneres, però, aquests enterraments tenen una idea de sepulcre més individual que no pas col·lectiu. En aquest sentit, Jaume II i Blanca d'Anjou van voler utilitzar el monestir de Santes Creus com a lloc de sepulcre, prop de la tomba de Pere el Gran. La creació dels sepulcres en un monestir no solament implicava la seva construcció, sinó que també s'efectuaven una sèrie de donacions i reformes en els monestirs escollits, com és aquest cas.⁷

El primer pas de la monarquia catalano-aragonesa de crear un sepulcre dinàstic amb la idea de perpetuar la memòria del llinatge i difondre la importància de la monarquia, vindria de mans de Pere IV el Cerimoniós.⁸ La materialització d'aquest projecte es concretaria en la creació d'una galeria d'imatges d'alabastre dels reis de la Corona d'Aragó, per ser situades al tinell del Palau Reial Major de Barcelona, documentades des del 1340 i el 1371, i la reforma l'any 1385 dels sepulcres del comte Ramon Berenguer i de la comtessa Ermessenda a Girona.⁹ Però si hem de destacar alguna cosa de Pere IV, és la tria del monestir de Poblet com a lloc d'enterrament de la nissaga. El desig de Pere el Cerimoniós fou tan gran, que el rei va demanar als seus vassalls que es neguessin a retre el jurament de fidelitat a cap nou sobirà que no hagués prèviament manifestat la voluntat d'ésser enterrat a Poblet.¹⁰

Aquesta concepció d'un monestir lligat a la protecció d'una nissaga nobiliar com a receptacle de les despulles dels diferents membres de la família, es reproduïx també en altres famílies comtals de Catalunya. En aquest sentit caldria destacar l'elecció, per part dels comtes d'Empúries, de l'església de Castelló d'Empúries, erigida com a recinte funerari familiar, on s'enterraren Joan I el Vell, l'any 1398, i Pere II, el 1401. De la mateixa manera, els comtes d'Urgell creen, a partir d'Ermengol X, la necròpolis familiar al monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanès, a partir del testament del 1282 i la seva mort el 1314. En aquest monestir fa construir diferents sepulcres: els seus pares, el seu germà Àlvar i el seu propi¹¹ en l'etapa final d'extinció de la dinastia. Finalment, els comtes del Rosselló i reis de Mallorca s'enterraren en el mateix absis de la catedral.

Segons Francesca Español, tant Ermengol X com Jaume II el Just tenen com a models de panteons els sicilians normands i els Hohenstaufen a Cefalú, Monrreale i Palerm.¹² Com podem suposar, doncs, aquest costum funerari de la monarquia no es desenvolupa solament a la Corona d'Aragó, sinó que en altres països de l'occident europeu té lloc un fenomen semblant. Les monarquies de França i Anglaterra utilitzaran, com a recinte funerari, les esglésies de l'abadia de Saint Denis, prop de París, i l'abadia de Westminster, a Londres, respectivament. Castella,¹³ a diferència del que passa a França i Anglaterra, es caracteritza per una diversitat de llocs d'enterrament motivat per l'avenç de la reconquesta i com a certificat del nou domini. D'aquesta manera, Sanç IV va erigir com a capella funerària el 1289 la capella de los Reyes Viejos, darrera l'altar de la catedral de Toledo, on es van enterrar Alfons VII i diversos infants. Enric II, iniciador de la casa de Trastàmara, i per reafirmar l'inici de la nova dinastia, va fer construir a partir del 1379 la capella de los Reyes Nuevos. S'hi van enterrar Enric II i Enric III i les seves mullers. Els monarques Ferran III i Alfons X es van enterrar a Sevilla, i els Reis Catòlics van crear la capella de Sant Joan dels Reis de Toledo, però finalment es van enterrar a Granada.¹⁴

Aquests models emprats en les grans dinasties nobiliars es reproduïxen també en els altres graus de la noblesa catalana de forma mimètica. Pel que fa a les famílies vescomtals, adoptaren una política equivalent; els vescomtes i ducs de Cardona, el monestir de Sant Vicenç, ininterrompudament a partir d'Hug I, el 1334, fins a Ferran Joan Ramon Folc I, el 1543. Els vescomtes de Rocabertí van utilitzar dos recintes funeraris, per una banda el monestir de Vilabertran, amb Jofre II (1212) i Dalmau V (1229), i posteriorment van emprar amb aquesta finalitat el convent de la Mare de Déu del Carme de Peralada, amb Dalmau VIII (1454) i Jofre VII (1479). De la mateixa manera, els Montcada instal·laren els seus sepulcres a Aviganyà, així com la capella de Sant Pere a la catedral de Lleida.¹⁵

Aquestes tendències en la ubicació dels sepulcres de les nissagues nobiliars, serà reproduïda també per la baixa noblesa a una escala més local, emprant les esglésies dels petits monestirs i priorats, o bé les esglésies parroquials, per situar aquests panteons. A tall d'exemple, citem entre una llarga llista les sepultures dels comtes de Queralt, a Santa Maria de Bell-lloc (Santa Coloma de Queralt, Conca de

Barberà) per part de Pere V (1348),¹⁶ o bé l'existència, a la capella consagrada al *Corpus Christi* de la parroquial de Tàrrega (La Noguera), del sepulcre familiar dels Ardèvol (segle XIV).¹⁷ En el cas del Maresme, trobem un fet similar amb els Montpalau, senyors del castell de Montpalau, que s'enterren a la parròquia de Sant Pere de Riu (Pineda),¹⁸ i l'exemple estudiat en aquest treball sobre els Sant Vicenç i els Des Bosc.

LA FUNDACIÓ DE SANT PERE DE CLARÀ (ARGENTONA) COM A NECRÒPOLIS FAMILIAR DELS SANT VICENÇ

La capella de Sant Pere de Clarà es troba situada al terme municipal d'Argentona, prop d'Òrrius i a la riba dreta de la riera de Clarà, a uns 200 metres de la masia de can March.

L'origen del priorat és difícil d'establir. A l'interior de l'església es conserva una làpida amb la inscripció «+BAIO QUI ISTO DO / MO ADIFICAVIT», que ens defineix l'inici del priorat en una ermita o domus preromànica. Sembla que el prevere Baio era mossàrab, i a l'entorn del 874 s'havia instal·lat a Terrassa, on exercia funcions reservades al bisbe, intentant ressuscitar l'antiga diòcesi d'Egara. Aquest fet, el va portar a ser denunciat pel bisbe Frodoí de Barcelona i castigat en el sínode d'Attigny del 874.¹⁹ Les terres on s'aixecava aquesta primitiva domus preromànica depenien del monestir de Sant Cugat del Vallès durant el segle XI. Així doncs, la capella de Sant Pere de Clarà consta, en la confirmació de béns del 1003, com a filial del monestir de Sant Cugat del Vallès, i també apareix esmentada amb el nom de «Sancti Petri de Clerano» l'any 1098, en la confirmació de béns del monestir de Sant Cugat del Vallès realitzada pel papa Urbà II.²⁰ De la mateixa manera també apareix documentada, com a possessió de l'esmentat monestir, en la confirmació de béns per part del papa Calixt III l'any 1120.²¹

Segons Coral Cuadrada i altres historiadors,²² aquestes actes de confirmació de béns cal reconsiderar-les, ja que segurament es copiaven les actes anteriors, on figuraven totes les possessions, malgrat que algunes d'elles ja no eren propietats que pertanyessin al monestir en aquells moments.

De fet, consta que la capella de Sant Pere de Clarà apareix entre la llista de possessions del castell de Sant Vicenç, quan el comte Ramon Berenguer I va vendre a Guadalt, l'any 1025.²³ D'aquesta manera, aquesta domus de Sant Pere de Clarà passaria a dependre de la família Sant Vicenç, senyors del castell de Burriac i Vilassar.

Sembla que és en aquest moment quan els Sant Vicenç van convertir aquesta capella rural en un priorat, en establir-hi una petita comunitat. Al 1360, en el *Llevador de Rèdits de Pere des Bosc*, el senyor de Burriac i Vilassar es fa anotar tots els drets que li corresponen d'antic sobre el priorat i apareix l'esment que «...lo qual monestir es estat fundat per lo senyor del dit castell, segons en les cartes es conegut, com fundaren lo monestir...»²⁴

Aquesta propietat va ser dels Sant Vicenç fins a l'11 de desembre del 1080, en què Adelaida Guadall va donar el petit cenobi al monestir de Cluny. Aquest fet va encetar una disputa entre els monestirs de Cluny i Sant Cugat del Vallès per la possessió del priorat, que va ser guanyada pel monestir cluniacenc.²⁵

A partir d'aquests moments, el petit priorat apareixerà com una de les possessions de Cluny a Catalunya des del 1080. Aquesta unió s'ha d'entendre dins el moviment que hi ha a partir del Concili de Girona del 1068, en temps del legat papal d'Hug Càndid, en què alguns dels monestirs catalans s'uneixen amb abadies estrangeres per tal d'evitar la intromissió dels feudals en les possessions monacals i evitar la decadència espiritual. Dins aquest moviment, el monestir osonenc de Sant Pere de Casserres va ser unit també a Cluny pels comtes de Cardona i va esdevenir l'administrador de les possessions de Cluny a Catalunya. En la documentació de Casserres, hi apareixen esmentats priors a Clarà des del 1196.²⁶

El priorat de Clarà devia tenir una comunitat petita en aquests moments, ja que la categoria de priorat es donava quan la comunitat no disposava de dotze monjos, els necessaris per considerar-se abadia. Cluny exercia el control de les seves possessions a Catalunya, enviant regularment dos priors visitadors. Consta que en la visita del 1234, a Casserres solament hi havia sis monjos, i es considerava el prior de Clarà com un d'ells; d'igual forma, en la visita del 1277, van declarar que aquest monestir tenia solament set monjos i estava carregat de deutes. Entre els béns del monestir apareix la possessió de Clarà.²⁷

Segons Coral Cuadrada, el dret de patronat del monestir l'exercien els membres del llinatge dels Sant Vicenç, tal com consta en una venda realitzada per Berenguer de Riera el 1241 «...Cum assensu et voluntate Guilelmi, prebiteri dati et Guilelmi de Sancto Vincencio, patroni dicti cenobii...»²⁸ Segurament, aquest dret de patronatge li venia per l'establiment de la comunitat en el segle XI, tal com hem esmentat abans, segons el *Llevador de rèdits* del 1360.

El dret de patronatge del monestir continua amb el llinatge dels Des Bosc, a partir del 1352, com a successors dels Sant Vicenç en la senyoria dels castells de Burriac i Vilassar, els quals mantindran els antics drets feudals sobre el monestir com a privilegis de la seva antiga fundació. Al 1360, en el *Llevador de Rèdits de Pere des Bosc*, el senyor de Burriac i Vilassar es fa anotar tots els drets que li corresponen i apareix «...Item, lo senyor del castell de Burriach, es en altre guisa apellat de Sent Vicenç, pren 1 die l'any çena e alberga en lo monastir de Sant Pere de Clarà, el e son primogenit, en viandes complidament, ab tots aquells ab qui hi ira...»²⁹

Dins aquests privilegis apareix també el de la sepultura de la nissaga en el priorat,³⁰ però segons Coral Cuadrada es difícil d'afirmar que el cenobi de Clarà es convertís en la necròpolis familiar dels Sant Vicenç.³¹ De dret a enterrament en el monestir, sols n'hi ha dos de documentats. El primer, el de Guillem de Sant Lleí, que l'any 1245 va manar en el seu testament que fos enterrat al monestir «...ad quod locum se dimitebatt cum lecto suo, in quo vivo iacebat»,³² i va ser portat amb

el llit al priorat pels marmessors Bernat de Vallfort, Berenguer de Sant Llei i Guillem de Congustell. El segon és Bernat de Sant Vicenç, que en el testament del 18 d'agost del 1254 demana ser enterrat a Clarà.³³

La relació del priorat amb els Sant Vicenç i els Des Bosc va portar també moments de tibantor. Al 1285 hi ha diversos litigis entre els senyors del castell de Vilassar i Burriac amb el prior de Sant Pere de Clarà, ja que el senyor feudal pretenia que els homes que depenien dels alous del monestir havien de complir el sometent i les obligacions militars del primer. Aquest litigi acaba amb la renúncia d'aquest dret per part de Guillem de Sant Vicenç. La sentència inclou els homes que depenen del monestir, com Simó de Vinyals, Pere de Lentisclar, Arnau d'Altafulla, Bernat Prats, Berenguer de Piera i Guillem Bassa.³⁴ També l'any 1410 hi ha una sentència que transmet la vida precària al cenobi, en aquest sentit. El plet és entre Miquel Des Bosc, senyor dels castells de Vilassar i Burriac i Ramon ça Coma, prior. Aquest es queixa que el feudal utilitza usos indeguts als homes del monestir, concretament els drets d'empara de la verema i el dret de forestatge. La sentència és favorable al monestir pel que fa al dret d'emparar la verema, és a dir, portar la verema a casa seva, on faria el vi i el posaria a les botes del feudal: «... quod dicta vindemia non obstante empara facta per dictum Michaellem de Boscho, possit colligi per illum, cuius est, et portari ad domum suam. Et inde fieri vinum et mitti in dolia seu "bassa sua" ...»³⁵

Durant el segle XIV, hi ha una evidència de la crisi en el monestir de Clarà i en el de Casserres, del qual depenia, paral·lela a la situació de crisi general que viu el país. Aquesta crisi s'entreveu en la pèrdua de propietats, la pèrdua de drets i l'extinció de la comunitat. Els priors es converteixen en priors comendataris, que fins i tot no resideixen en el priorat. Aquest fet ens fa pensar en l'abandonament del recinte i la seva ruïna. Segons Baucells, durant el pontificat de Ponç de Gualba (1303-1334) només vivia un monjo prior³⁶ en el monestir, fet que demostra la seva precarietat ja a principis del segle XIV. Aquesta absència de comunitat també s'evidencia l'any 1443, quan es dona llicència al capellà del priorat de Sant Pere de Clarà de servir l'església d'Òrrius i dir dues misses els dies de festa, una a Òrrius i l'altra a Clarà. Això es va fer amb el consentiment del rector d'Argentona.³⁷

La crisi també s'evidencia amb la necessitat de vendre terrenys per fer front als deutes no sols del priorat, sinó també de Sant Pere de Casserres. El 30 de setembre de 1358, el monestir de Clarà va vendre el mas Prat a Guillem de Sant Hilari de Cardedeu, hereu sòlid i afocat del monestir de Sant Pere de Casserres,³⁸ i en els cens del rei Pere III, l'any 1359, consta que el priorat posseïa a Argentona solament cinc masies. «... Castell de Sant Vicenç d'Argentona ab V fochs d'Orrius del prior de Clarà, 81 fochs.»³⁹

Aquesta venda de territori apareix també documentada l'any 1426 quan Pere Moner, prior de Clarà, juntament amb la comunitat de Casserres, empenyoren béns del monestir per tenir diners, per pledejar amb el rei la jurisdicció del castell de Dosrius del Maresme i la parròquia de Sant Esteve de Canyamars.⁴⁰

La crisi del priorat també apareix clarament en una sèrie de plets sobre els drets del cenobi, sobre homes dependents del monestir. D'aquesta manera, l'any 1322 apareix una disputa entre el prior Pere Cellari, de Sant Pere de Clarà, i Jaume de Roudors, de la parròquia de Teià, degut a si Bonanat de Gironella, home propi de Clarà però resident al mas Roudors de Cabrera, té l'obligació de residir al mas Gironella d'Argentona, depenent del monestir. La sentència fou contrària al prior, i es va acordar que en Gironella fos home propi, soliu i afocat d'en Roudors, i que per compensar el monestir de Clarà havia de donar cada any dues quarteres de forment per sant Pere i sant Feliu d'agost.⁴¹ L'any següent, el 1359, el prior de Sant Pere de Casseres i el prior de Sant Pere de Clarà van alliberar de servitud, per 30 sous, Francesc Bassa i la seva dona: «Ego frater Raimundus de Podio Pardinorum Prior Prioratus monasterii Sancti Petri Castri sararrensic vicensis diocesis ordinis culuniacensis, Procurator generalis venerabilis fratris Geraldí defayno priorii monasterii Sancti Petri de clarano, diocesis barchinonensis, immediate subjecti dicto monasterio Castri sararrensic, gratis et ex certa scientia, nomine procuratorio quo supra, absolvo diffinio et remittio et liberam et francham facio te franciscam filiam Guillelmi Bassa quondam, et Guillelme, uxoris eius viventis, de parrochia Sancti Andree de Orrius, hominum propiorum solidorum et affocatorum dicti monasterii de clarano...»⁴² I finalment, l'any 1435, el prior de Sant Pere de Clarà, Pere Mulner, va alliberar també de servitud Salvador Bassa en nom de tots els monjos del monestir. «Noverint universi quod Ego frater Petrus Mulnerii Prior monasterii Sancti Petri de Clarano fundati intra parrochiam Sancti Andree de Orrius diocesis Barchinonensis. Gratis et ex certa scientia per me et omnes successores Priores quoscunque in eodem monasterio, absolvo diffinio atque relaxo liberos et franchos facio vos Salvatorem Bassa...»⁴³

A partir del segle XVI, la vida del cenobi continuarà reduïda a unes propietats que generen unes rendes. La comunitat ha estat reduïda a un prior comendatari que ni tan sols residirà a Clarà, i es produeix la vinculació d'aquests patrimonis a altres comunitats actives que puguin gaudir d'aquestes rendes.

Finalment el 1592, el priorat de Clarà, junt amb altres priorats, foren abolits per Climent VIII i van servir per dotar la *mensa canonical* de Solsona, erigida el 1593. Aquest ho va arrendar a la família March d'Orrius pel preu de 100 lliures anyals, que tenia només arrendades les finques i les vinyes properes al priorat. Les rendes de totes les propietats del Maresme eren administrades pel rector d'Argentona.⁴⁴

ELS SARCÒFAGS DE CLARÀ I LES RESTES DEL PRIORAT

De la funció funerària del monestir de Clarà s'han conservat solament tres sarcòfags, que semblen osseres petites, no aptes per contenir els cadàvers sencers d'un adult, però sí per guardar l'ossa d'una o diverses persones. Un d'ells es conserva encara a Clarà, però els altres dos van ser traslladats a la façana de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, en la restauració que va fer Puig i Cadafalch.

Sarcòfag 1

El vas té una estructura ortoèdrica amb una tapa de doble vessant. Mesura 124 cm de llarg, per 51 cm d'ample i 133 cm d'alt. No conserva cap mena d'inscripció ni representació icònica. A la part central de la tapa hi ha gravada una creu eixamplada de bores rectes que sembla posterior, i en el lateral presenta un encaix rectangular. Actualment, el sarcòfag es troba conservat dins la capella de Sant Pere de Clarà, situat en la meitat del mur nord, sobre dos permòdols.

Sarcòfag 2

El vas té una estructura ortoèdrica amb una tapa de doble vessant. Mesura 87 cm de llarg, per 52 cm d'ample i 107 cm d'alt. No conserva cap mena d'inscripció ni representació icònica. Actualment, el sarcòfag es troba conservat a la façana de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, situat a la banda dreta de la porta d'entrada, sobre dos permòdols.

Sarcòfag 3

El vas té una estructura ortoèdrica amb una tapa de doble vessant. Mesura 107 cm de llarg, per 35 cm d'ample i 68 cm d'alt. A la cara de davant del vas hi ha dues bandes laterals, amb dos cercles lobulats a cada una, al mig dels quals hi ha un escut llis. Al centre hi ha marcat un espai quadrat per contenir la inscripció. La tapa presenta dos quadrats centrats on es repeteixen els motius decoratius del vas. Actualment, el sarcòfag es troba conservat a la façana de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, situat a la banda esquerra de la porta d'entrada, sobre dos permòdols. La datació d'aquest sarcòfag es pot realitzar a partir dels motius decoratius d'escuts heràldics envoltats de cercles lobulats. Aquest motiu decoratiu, a partir d'altres exemples conservats, el podem datar en el segle XIV. Podem veure paral·lels en els sarcòfags de Ramon Saera, a Santa Maria de Manresa,⁴⁵ a l'ossera de la família Desprat, a Sant Benet de Bages,⁴⁶ o bé al sarcòfag de la família Queralt, del cementiri de monjos de Poblet.⁴⁷

La situació original dels sarcòfags a l'església correspon a dos arcosolis que es troben situats en el mur de migdia de la capella, un a l'interior i l'altre a l'exterior.

Arcosoli 1

Situat a l'exterior de la façana de la capella, a la dreta de la porta en el mur de migdia. Es troba separat del terra i construït a certa alçada de la paret, i mesura 107 cm de llarg per 59 cm d'ample. Per aquestes dimensions, devia contenir el sarcòfag 3 anteriorment descrit. L'arcosoli presenta un arc apuntat decorat amb motlures que continuen en els brancals, separats per una petita imposta. Trobem paral·lels en els claustres de Santa Maria de Manresa i de Sant Benet de Bages.⁴⁸ Pel que fa a l'estructura i composició, existeix un altre exemple a la façana de la col·legiata de Sant Pere de Pons, tots del segle XIV.

Arcosoli 2

Situat a l'interior de la capella, en el mateix mur que l'anterior. L'estructura s'obra en forma de capella amb una volta de mig punt rebaixada. Actualment, aquest arcosoli té la funció de capella del Sagrari. En una il·lustració publicada per J.M. Pellicer,⁴⁹ apareix encara dibuixat un sarcòfag en aquest indret, sustentat per un pilar. Segurament correspondria al sarcòfag núm. 2 descrit anteriorment. Aquest arcosoli va ser construït coetàniament a l'anterior, ja que el sistema constructiu del mur i la forma dels carreus ho evidencien.

Del priorat de Sant Pere de Clarà solament es conserva, com hem vist, l'edifici de la capella. L'edifici és de planta rectangular, de 12'50 metres de llargada pel que fa a la nau, i el presbiteri mesura 4'50 per 9'00 metres d'amplada. Tradicionalment, sempre s'ha catalogat l'edifici com a romànic del segle XIII i de transició al gòtic.⁵⁰

Una lectura més detinguda dels elements estilístics de l'edifici i l'estructura dels murs descriuen diferents fases constructives:

Les estructures romàniques

En la part baixa dels tres murs de l'absis apareix un sistema de construcció que s'identifica per la utilització del carreuat o *opus quadratum*, amb els carreus embeguts en l'argamassa. A la comarca, tenim els exemples d'aquest tipus de mur a Santa Maria del Viver (Argentona) i Sant Mateu de Premià de Dalt; aquesta tipologia presenta una cronologia del segle XI fins al segle XII.⁵¹ En la part exterior del mur de tramuntana de l'absis, es pot observar una cadena d'angle que evidencia que aquestes estructures devien pertànyer a les restes d'alguna dependència del priorat, orientada nord-sud, i es que es devien aprofitar per construir l'absis en la reforma del segle XIV.

Les estructures gòtiques

En el segle XIV es devia reedificar la capella aprofitant les estructures anteriorment esmentades. La sala, ara convertida en absis, es va cobrir amb una volta apuntada realitzada amb carreus granítics molt ben ajustats segons la tipologia gòtica i orientada est-oest. També es devia construir la façana amb els dos arcosolis i es va tancar el recinte amb una paret més grollera realitzada amb *opus incertum*, amb pedres simplement trencades i unides amb molta argamassa, aprofitant restes ceràmiques. La façana va quedar preparada per construir un atri per complir les funcions de claustre, com el cas de Serrabona (Rosselló).

La dificultat radica en qui devia ser el comitent que encarregaria aquesta reforma del priorat.

A finals del segle XIV, concretament l'any 1352, Pere Des Bosc (1352-1368) va comprar la jurisdicció de Sant Vicenç, la qual va ser confirmada pel rei Pere el

Cerimoniós un any més tard.⁵² Pere Des Bosc era un escrivà de ració de la cort del rei. Durant aquesta etapa, l'alta burgesia barcelonina, amb un desig d'ennoblir-se, es va dedicar a comprar propietats feudals o bé a emparentar-se amb la noblesa local, aprofitant el seu estat d'empobriment, alhora que aconseguien una injecció de capital.

Aquesta burgesia ennoblida va esdevenir àvida de posseir drets senyoriais i exterioritzar-los amb cerimònies, utilitzant els símbols feudals que acabaven d'adquirir amb més força que l'antiga noblesa. El senyal que els Des Bosc formaven part d'aquesta mentalitat, seria ja inicialment en la cerimònia de presa de possessió dels seus nous feus, descrita en els documents que detallen la venda,⁵³ i aniria seguida de la recuperació del caire funerari del priorat de Clarà per enterrar els membres del llinatge. A més, els Des Bosc habitaren en el palau fortalesa de Vilassar en comptes del castell de Burriac, ja que permetia desenvolupar un ritme de vida més pròpia dels nous senyors, amb cert luxe i ostentació que el que podien disposar en el castell roquer de Burriac.

Dins la família dels Des Bosc, destaca la figura de Miquel Des Bosc (1389-1429), besnét de Pere Des Bosc, al qual coneixem la seva faceta de promotor artístic. Durant la seva etapa es conserva un document del 9 de desembre de 1411, en què Bernat dez-Vila, prior del monestir, va firmar una àpoca a favor del pintor de Barcelona Joan Perellada, per haver pintat un retaule per a l'altar major amb històries de sant Pere: «...pro quibus seu quarum precio, ego fieri construi et depingi feci pro vobis, ad opus altaris ecclesie dicti monasterii quoddam retrotabulum fustis cum istoria sancti petri...»⁵⁴ Aquest contracte ens documenta el punt final de l'acabament de les reformes, amb la decoració de l'interior del temple amb un retaule. També tenim documentada l'existència, l'any 1421, d'una custòdia d'argent daurada a l'església de Sant Julià d'Argentona, on figuren també les armes del seu promotor Miquel Des Bosc.⁵⁵

Segurament, en temps de Miquel Des Bosc es realitzarien les reformes a les restes del priorat benedictí, amb el clar objectiu de dotar la capella dels dos arcosolis gòtics de la façana i de l'inferior, per enterrar els membres del llinatge. Com a conseqüència, es va produir la reconstrucció del que quedava del monestir, amb l'aprofitament d'algunes dependències per construir la nova capella, que és el que es conserva actualment.

Aquesta relació de dependència, però, no va ser sempre positiva; això va provocar també algunes tibantors entre el priorat i els Des Bosc, ja que aquests van també exercir el seu poder feudal amb més força que els Sant Vicenç. D'aquesta manera, l'any 1410 hi ha una sentència que transmet, a més, la idea que continua la vida precària al cenobi. El plet és entre Miquel Des Bosc, senyor dels castells de Vilassar i Burriac, i Ramon ça Coma, prior. L'abat es queixa que el feudal utilitza usos indeguts als homes del monestir, concretament els drets d'empara de la verema i el dret de forestatge. La sentència és favorable al monestir pel que fa al dret d'emparar la verema, és a dir, portar la verema a casa seva, on faria el vi i el

posaria a les botes del feudal: «... quod dicta vindemia non obstante empara facta per dictum Michaelem de Boscho, possit colligi per illum, cuius est, et portari ad domum suam. Et inde fieri vinum et mitti in dolia seu “bassa sua”...»⁵⁶

CONCLUSIONS

Com hem vist, les estructures del que queda del monestir de Sant Pere de Clarà no es poden situar en el segle XIII, en la transició del romànic al gòtic, com sempre s'havia dit, sinó que els testimonis documentals i estilístics ens permeten parlar d'una reforma del segle XIV, aprofitant antigues dependències romàniques del priorat.

Aquestes reformes anirien encaminades a convertir les restes de l'edifici, ja abandonat, en una capella sepulcral per a l'enterrament de la nissaga dels Des Bosc, nous senyors del priorat i dels termes dels castells de Vilassar i Burriac, substituint els Sant Vicenç des del 1352 en aquesta funció i recuperant un antic privilegi dels antics senyors en l'esmentat monestir.

A partir dels trets iconogràfics d'un dels sepulcres del segle XIV i per altres obres atribuïdes com a comitent, podem esmentar la figura de Miquel Desboch com a possible promotor de la reforma.

Segurament, la tomba esmentada i l'arcosoli devien tenir un acabament pintat, on devien figurar les armes dels Des Bosc en els campers de l'escut i la inscripció al·lusiva a la sepultura també pintada en l'espai reservat en el centre. El sepulcre devia estar sustentat per unes mènsules en forma de lleó que encara es conservaven a finals del segle XIX.⁵⁷ En el fons de l'arcosoli, hi podia haver algunes escenes relatives a la mort del difunt, com l'escena amb el tema de l'acolliment de l'ànima del difunt portada per dos àngels o bé una comitiva fúnebre, com el cas d'altres enterraments semblants.

Joaquim Graupera i Graupera
Grup d'Història del Casal-Mataró
Secció d'Estudis medievals

NOTES

- 1.- Malgrat que el primer document apareix datat l'any 1003, una làpida que es conserva a l'interior de la capella pot fer remuntar l'origen de l'edifici, com explicarem més tard, al segle ix.
- 2.- Aquests aspectes han estat estudiats en la nostra àrea per CRISTINA GODOY, *Arqueologia y liturgia. Iglesias hispánicas (s. IV al VIII)*. Publicacions, 12. Universitat de Barcelona (Barcelona 1995).
- 3.- L'any 1994 el Grup d'Amics de l'Art Romànic de l'Institut d'Estudis Catalans va celebrar la IV taula rodona sobre el tema de les *Confessio*-cripta. Hi van intervenir els doctors Cristina Godoy, sobre les *Confessio*-cripta, des del punt de vista paleocristià; Pere Ponsich, sobre les criptes del Rosselló, concretament Cuixà i Sant Martí del Canigó; Oliver Poisson, les de la Provença i, per acabar, Xavier Barral va intervenir per explicar el cas de Sant Pere de Vic. Les actes van ser publicades a CENTRE 1995.
- 4.- XAVIER BARRAL, *La alta edad media. De la antigüedad tardía al año mil*. Taschen. Arquitectura mundial (Köln 1998), p. 144.
- 5.- La doctora Francesca Español, sobre l'ús de les galilees de les catedrals, realitza un interessant estudi de les restes documentals del panteó comtal de la catedral romànica de Barcelona. ESPAÑOL 1998.
- 6.- L'enterrament en estructures porxadades ja s'inicia en època paleocristiana. Vegeu José ANTONIO IÑIGUEZ, *Arqueología cristiana*. Ed. Universitat de Navarra (Pamplona 2000), p. 36 (il·lust. II-5). Aquesta pervivència en època medieval ha estat ressenyada per ORLANDIS 1954.
- 7.- ESPAÑOL 1992 (1), p. 219.
- 8.- Un estudi a fons d'aquests aspectes a ARCO 1945.
- 9.- ESPAÑOL 1992 (2).
- 10.- En l'estudi de les tombes de Poblet, J.F. Cabestany (CABESTANY 1982) analitza tres àmbits cementirials: el claustre, la galilea i l'antic cementiri de monjos i conversos (des de meitat del segle XII fins a meitat del segle XIV). D'aquests, caldria destacar el cementiri de laics (de meitat del s. XII fins a finals del s. XIII) realitzat amb esteles, les quals seran reaprofitades en el moment de construir la muralla per Pere el Cerimoniós (1369-1380). Un altra tipologia de tombes, la trobem en el claustre a les galeries de l'oest i de migdia, on hi ha una sèrie de sarcòfags encaixats a la paret (finals del s. XIII - principis del s. XIV) pertanyents a membres de la baixa noblesa. Aquests són lliços i no presenten cap signe heràldic. Finalment, els enterraments en la galilea, la qual es fa servir com a enterrament a partir del s. XIII i s'hi conserven onze tombes corresponents també a la baixa noblesa: la família Cervera, Ramon Ponç i la família Anglesola. Per a més informació sobre les tombes de Poblet, consulteu SOBREQUÉS 1983, p. 32; MARÉS 1988.
- 11.- Actualment, aquests sepulcres es conserven al The Cloisters Museum de Nova York.
- 12.- ESPAÑOL 1992 (1), p. 223.

- 13.- Per a més informació, FRANCO 1993.
- 14.- FRANCO 1993 p. 12-18.
- 15.- ESPAÑOL 1991.
- 16.- ESPAÑOL 1984.
- 17.- *Guia de l'art gòtic*. MNAC (Barcelona 1998), p. 226.
- 18.- GRUP D'AMICS DE L'ART ROMÀNIC, *Sant Pere de Riu*. Maresme Romànic, III. Museu Comarcal del Maresme (Mataró 1992).
- 19.- PLADEVALL 1992, p. 475. També a J.M. PONS GURI, *Opuscle commemoratiu* (Arenys de Munt 1978), nota 13; i CUADRADA 1988, p. 470.
- 20.- ACA, *Cartoral del Monestir de Sant Cugat*, 7. Citat per CARRERAS 1891, p. 92.
- 21.- ACA, *Cartoral del Monestir de Sant Cugat*, 8. Citat per MAS (inèdit).
- 22.- CUADRADA 1988, p. 470; citat per CARRERAS 1891, p. 92.
- 23.- ACA, *Grat. Pere III (1366-1367)*, foli 144. Citat per MAS (inèdit), p. 173.
- 24.- A.P. Marquès de Barberà-Vilassar de Dalt, *Llevador de Rèdits de Pere Des Bosc*. Transcrit per CUADRADA 1988, p. 471.
- 25.- F. MONTSALVATJE, *El monasterio de Sant Pedro de Casserras*, XX (Girona 1910), pp. 54-61.
- 26.- PLADEVALL 1992, p. 475.
- 27.- ANTONI PLADEVALL, «Sant Pere de Casseres», *Catalunya Romànica*, Vol. II. Osona I. Gran Enciclopèdia Catalana (Barcelona 1984), pp. 358-360.
- 28.- CUADRADA 1988, p. 471.
- 29.- A.P. Marquès de Barberà-Vilassar de Dalt, *Llevador de Rèdits de Pere des Bosc*. Transcrit a CUADRADA 1988, p. 471.
- 30.- BENITO 2000, p. 29.
- 31.- CUADRADA 1988, pp. 470-471.
- 32.- ACA, *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*, foli 135v, núm. 440. Transcrit per CUADRADA 1988, p. 470.
- 33.- A.P. Cabrera: pergami 61. Citat a MAS (inèdit), vol. VII.
- 34.- A.P. Marquès de Barberà-Vilassar de Dalt: *Speculum I*, foli 20. Transcrit per CUADRADA 1988, p. 472.
- 35.- ACA, *Reg. Canc.* 2280, folis 159-161. Transcrit a CUADRADA 1988, p. 472.

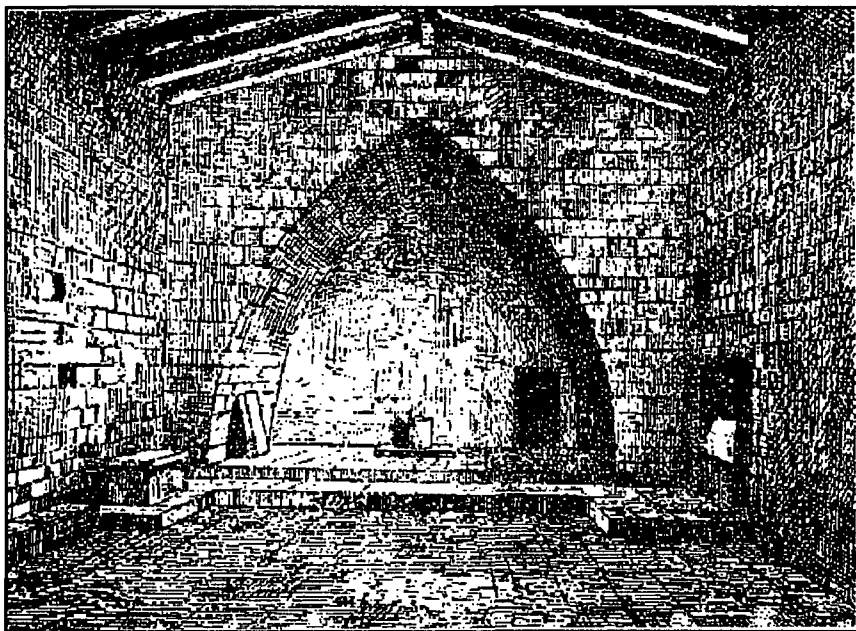
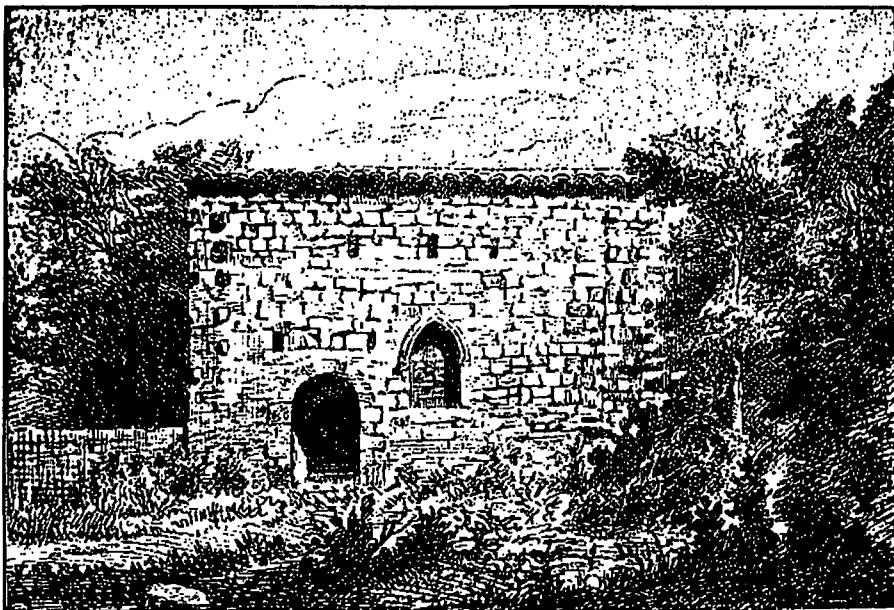
- 36.- BAUCELLS, «Els monestirs del bisbat de Barcelona durant el pontificat de Ponç de Gualba (1303-1334)», *II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*, vol. I (Poblet 1972), p. 112.
- 37.- ADB, *Spec. Offc.* Doc. 237. Citat per MAS, *Notes històriques...*
- 38.- Pergamí de l'Arxiu del mas Sant Hilari (Cardedeu). Citat per MAS (inèdit).
- 39.- ACA, CODOIN-ACA, vol. XII, p. 15. Transcrit a CARRERAS 1891, p. 93.
- 40.- ANTONI PLADEVALL, «Sant Pere de Casserres», *Catalunya Romànica*, Vol. II, Osona I. Gran Enciclopèdia Catalana (Barcelona 1984), p. 362.
- 41.- Arxiu Municipal d'Argentona, pergamí 16. Transcrit a CUADRADA 1988, p. 472.
- 42.- Transcrit a CARRERAS 1891, p. 93.
- 43.- Transcrit a CARRERAS 1891, pp. 93-94.
- 44.- Els capbreus i llibres de rendes es conserven a l'Arxiu Diocesà de Solsona. Fons de Sant Pere de Clarà.
- 45.- SITJES 1994, p. 104.
- 46.- SITJES 1994, p. 92.
- 47.- CABESTANY 1982, lám. III, il·lustració 3-2.
- 48.- SITJES 1994, pp. 55 i 73.
- 49.- PELLICER 1888, p. 379.
- 50.- Segons J.A. Adell, «...les formes de l'arquitectura i de les tecnologies constructives del s. XII es manifesten plenament en l'església de Sant Pere de Clarà, com una forma avançada, ja possiblement del s. XIII». ADELL 1992, p. 468.
- 51.- GRAUPERA 2001.
- 52.- CUADRADA 1988, pp. 429-440.
- 53.- SGV: 2-3-1 i 2-3-2. A CUADRADA 1988, pp. 429-440.
- 54.- J.M. MADURELL, «El pintor Lluís Borrassà, su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras III. Addenda al apèndice documental» a *Anna y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. X, any 1952, p. 204. Doc. 651.
- 55.- ADB, *Visites pastorals*, vol. 14, foli 342. JOAQUIM GRAUPERA, «Baixa Edat Mitjana - Fitxa 2: Custòdia gòtica de la parròquia de Sant Julià d'Argentona (Maresme)», *Felibrejada*, núm. 15. Grup d'Història del Casal (Mataró, abril 1995).
- 56.- ACA, *Reg. Canc.* 2280, folis 159-161. Transcrit a CUADRADA 1988, p. 472.
- 57.- Segons Carreras Candi: «...Já los lleóns que serviren de sócols als sepulcres, se'ls dugué, segons Canibell, un subjecte de Barcelona», (1891), p. 97.

BIBLIOGRAFIA

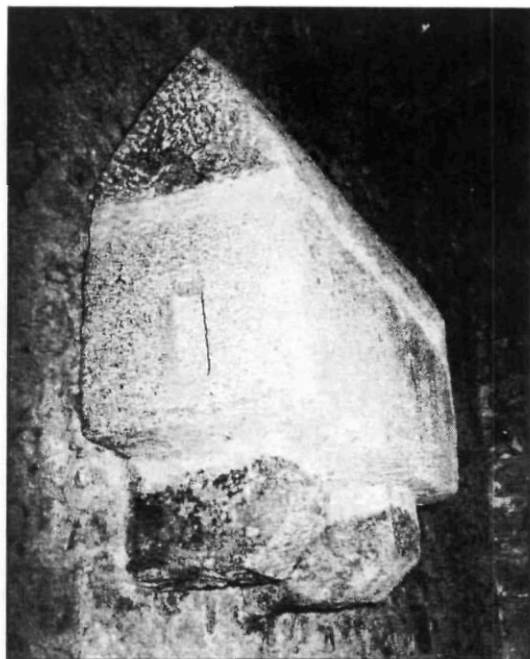
- ADELL, Joan-Albert. «L'arquitectura religiosa», *Catalunya Romànica*, vol. XX. Enciclopèdia Catalana (Barcelona 1992), p. 468.
- ALSINA, Neus; FELIPE, Isabel; JUBANY, Mª Àngels, «Sant Pere de Clarà», *Catalunya Romànica*, vol. XX. Enciclopèdia Catalana (Barcelona 1992), pp. 475-476.
- ARCO, Ricardo del; *Sepulcros de la casa real de Aragón*. CSIC, Instituto Jerónimo Zurita (Madrid 1945).
- BANGO TORVISO, Isidro. *Edificios e imágenes medievales. Historia y significado de las formas medievales*. Historia 16, Historia de España, n° 11 (Madrid 1995).
- BENITO i MONCLÚS, Pere. «Poder i societat al Maresme Medieval. Els Sant Vicenç (1022-1271)», *Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. Actes. Del 13 al 30 d'octubre de 1999*. Grup d'Història del Casal (Mataró 2000), pp. 25-36.
- BONET i GARÍ, Lluís. *Les masies del Maresme*. Montblanc; Martín Centre Excursionista de Catalunya (Barcelona 1983), pp. 25-26.
- CABESTANY, Joan Francesc. «Els enterraments amb sarcòfag del monestir de Poblet (s. XII a XIV)», *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya. Annex 1 d'Acta/Mediaevalia*. Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història (Barcelona 1982), pp. 203-219.
- CAMPAJÓ, Pietat. «Temps i camins. Sant Pere de Clarà», *Catalunya Cristiana* (7 al 14 de març de 1982).
- CARRERAS CANDI, Francesc. *Argentona històrica*. La Renaixença (Barcelona 1891). Ed. facsímil. Ajuntament d'Argentona (Argentona 1982), pp. 89-97.
- CARRERAS CANDI, Francesc. *Lo castell de Burriach o de Sant Vicents*. Abadal, Biblioteca històrica del Maresme, vol. II (Mataró 1900). Ed. facsímil. Ajuntament d'Argentona (Argentona 1980), p. 88.
- CATALÀ, Pere; BRASÓ, Miquel; FLUVIÀ, Armand de. «Castell de Dosrius», *Els castells catalans*, Vol. I, 2a ed. Ed. Dalmau (Barcelona 1990), p. 640.
- CENTRE D'ART ROMÀNIC CATALÀ (ARCAT), «Confesio-cripta: una qüestió a debatre», *Lambard. Estudis d'art medieval, vol. VII 1993-1994*. Amics de l'Art Romànic (Barcelona 1995), pp. 187-211.
- CUADRADA, Coral. *El Maresme medieval: hàbitat, economia i societat. Segles X-XIV*. Premi Iluro 42, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1988), pp. 469-476.
- ESPAÑOL i BERTRAN, Francesca. «Esteban de Burgos y el sepulcro de los Queralt en Santa Coloma (Tarragona)», *D'art*, núm. 10. Universitat de Barcelona, Dep. d'Art (maig 1984), pp. 125-176.
- ESPAÑOL i BERTRAN, Francesca. «Los Montcada y sus panteones dinásticos: un espacio para la muerte noble», *Els Montcada i Alfons de Borja a la Seu Vella de Lleida*. Amics de la Seu Vella (Lleida 1991), pp. 75-96.

- ESPAÑOL i BERTRAN, Francesca. «Clients i promotors en el gòtic català», *Catalunya medieval, Catàleg de l'Exposició*. Lunwerg; Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura (Barcelona 1992 [1]), pp. 217-231.
- ESPAÑOL i BERTRAN, Francesca. «Sepulcre d'Ermessenda. Guillem Morey», *Catalunya medieval, Catàleg de l'Exposició*. Lunwerg; Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura (Barcelona 1992 [2]), pp. 236-237.
- ESPAÑOL i BERTRAN, Francesca. «El panteó comtal de la catedral de Barcelona en l'època romànica», *Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte. Volum 1*. MNAC; Abadia de Montserrat (Biblioteca Abat Oliva, sèrie il·lustrada, 14) (Barcelona 1998), pp. 107-116.
- FRANCO i MATA, Àngela. «Escultura gòtica en Castella, siglo XIV», *Cuadernos de arte español, n° 94*. Historia 16 (Madrid 1993).
- GRAUPERA, Joaquim. *L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme*, volum 1. La Comarcal edicions (Argentona 2001).
- GRAUPERA, Joaquim. *L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme*, volum 2. Monografies La Comarcal edicions (Argentona 2002).
- GRAUPERA, Joaquim. «El monestir com a panteó funerari: el cas de Sant Pere de Clarà (Argentona- El Maresme)», *Actes del II Congrés d'arqueologia medieval i moderna de Catalunya*. Sant Cugat del Vallès [en premsa, 2003].
- LLORAC, Salvador; COSTA, Montserrat (1991), *Els sarcòfags medievals del Penedès i el seu entorn*. Estudis i Documents, XIX. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilafraça del Penedès 1999).
- MARÈS i DEULOVOL, Federico. *Las tumbas reales de los monarcas de Cataluña y Aragón del Monasterio de Santa Maria de Poblet*. 2a ed., Quaderns d'història i vida de Poblet, 6. Publicacions Abadia de Poblet (Sant Joan Despí 1988).
- MAS, Josep. «Notes històriques del bisbat de Barcelona», vol. XVI, foli 173 (AHCB, inèdit).
- ORLANDIS, José. «Traditio corporis et animae. Laicos y monasterios en la Alta Edad Media Española», *Anuario de historia del derecho español*, vol. XXIV (1954), pp. 95-279.
- PASCUAL, Pere. «Argentona», *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Vol. 6. El Vallès i el Maresme*. Fundació Enciclopèdia Catalana (Barcelona 1982), p. 406.
- PELLICER i PAGÈS, J.M. *Mataró. Noticias histórico-arqueológicas sobre Iluro*. Tip. Horta (Mataró 1888), pp. 378-381.
- PLADEVALL, Antoni. «Sant Pere de Clarà», *Catalunya Romànica*. Enciclopèdia Catalana, vol. XX (Barcelona 1992), p. 475.
- PREVOSTI, Marta. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*. Caixa d'Estalvis Laietana; Premi Iluro, 33-34, vol. 1. Ed. Dalmau. Mataró. 2 vols. (Barcelona 1981), pp. 218-220.

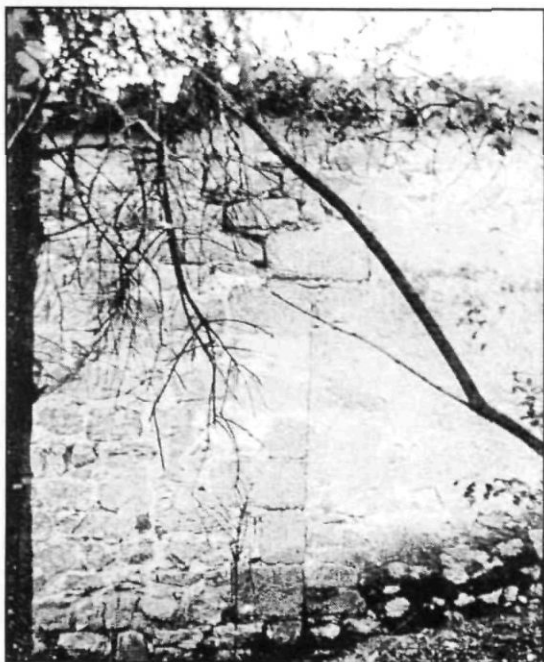
- P.T. «Descobriu el Maresme (5): Sant Pere de Clarà a Orrius», *El Maresme* (13 de juliol del 1983), p. 13.
- RIBAS, Marià. «Sant Pere de Clarà. Descripció del temple. Arquitectura», *Bloc Mataroní* 1926; 2a ed. facsímil. PMC; Alta Fulla, Caps de Bou, 16 (Mataró 1990), p. 543.
- RIU i RIU, Manuel. «Alguns costums funeraris de l'edat mitjana a Catalunya», *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya. Annex 1 d'Acta/Mediaevalia*. Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història (Barcelona 1982), pp. 29-57.
- ROQUÉ i MARGENAT, Josep Maria. *Òrrius (El Maresme). Contribució a la història del poble*. El Racó, 2. Grup d'Història del Casal (Mataró 1998).
- SITJES i MOLINS, Xavier. *L'art funerari medieval a la conca alta del Llobregat*. Centre d'Estudis del Bages; Monogràfics, 13 (Manresa 1994).
- SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume. *Els reis catalans enterrats a Poblet*. Quaderns d'història i vida de Poblet, 5. Publicacions Abadia de Poblet (Sant Vicenç dels Horts 1983).
- TO, Lluís. «L'evolució dels ritus funeraris a Catalunya a través dels testaments», *Lambard. Estudis d'art medieval*, vol. III 1983-1985. Amics de l'Art Romànic (Barcelona 1987), pp. 74-96.

Dibuix exterior i interior de la capella de Clarà a finals del s. XIX.
Es pot observar l'arcosoli interior i els sarcòfags encara conservats *in situ*
(Font: Pellicer 1888, p. 379).

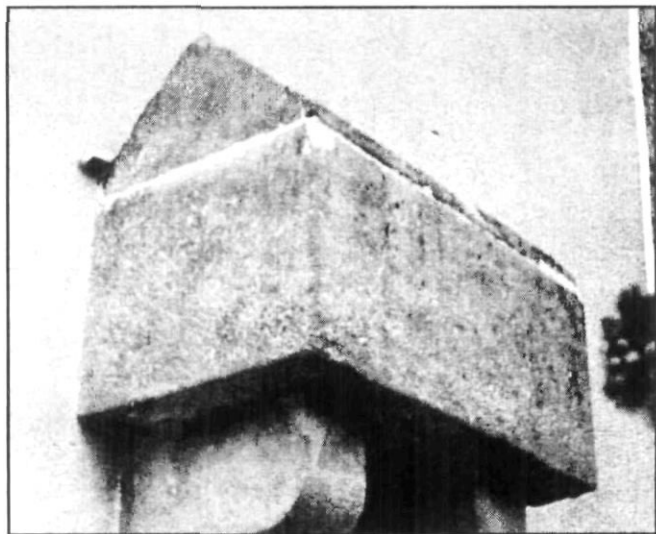
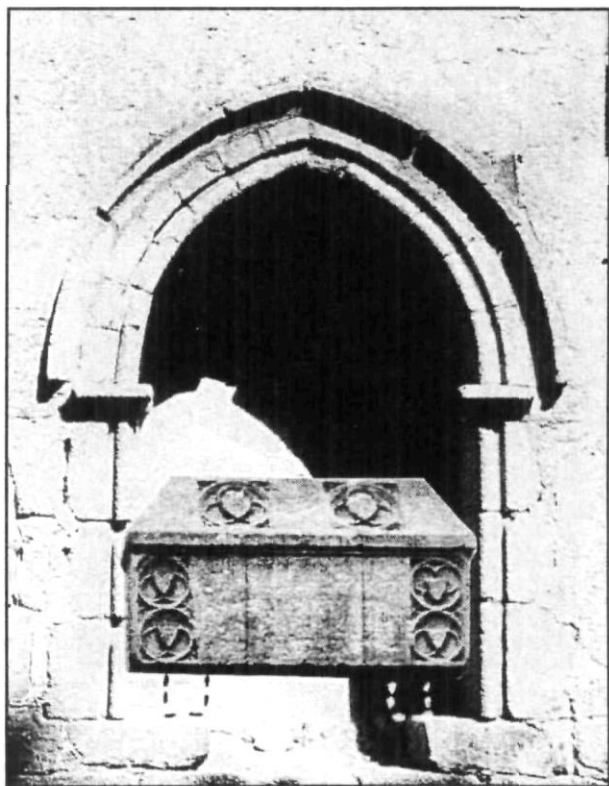

Sarcòfag núm. 1. Interior de la capella de Sant Pere de Clarà. (Foto Joaquim Graupera, agost 1997).

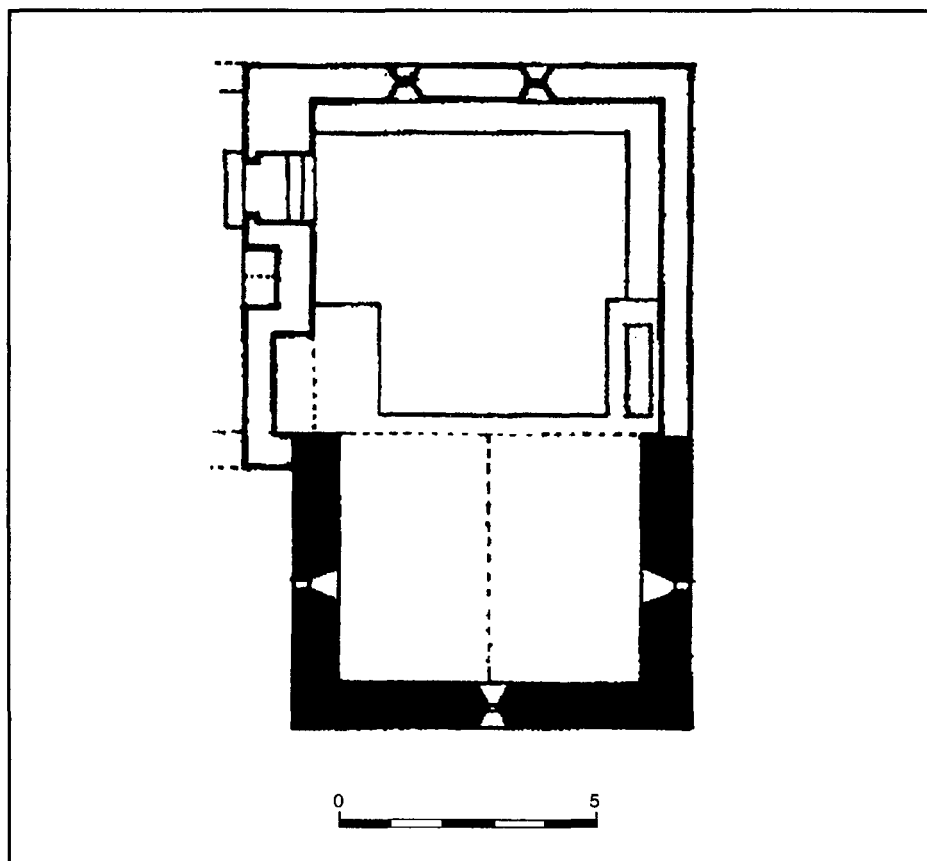

Exterior de l'absis. Mur nord. Detall del canvi de mur, on es pot apreciar la part romànica reaprofitada (Foto Joaquim Graupera 1997).

Reconstrucció hipotètica de l'aspecte de l'arcòsoli de la façana de Sant Pere de Clarà amb el sarcòfag. El sarcòfag es conserva actualment a la façana de l'església parroquial de Sant Julià d'Argentona.
(Fotografies i reconstrucció Joaquim Graupera, agost 1997).

Sarcòfag núm. 2. Façana de l'església de Sant Julià d'Argentona.
(Foto Joaquim Graupera, agost 1997).

Planta de la capella de l'antic priorat de Sant Pere de Clarà (Argentera).

Estructures romàniques (s. XII). S'aprofiten els murs d'una estança anterior per fer la capella. Els murs són romànics fins a 1 metre d'alçària aproximadament.

Estructures gòtiques (s. XIV). S'aprofita l'anterior estança per fer la capella amb dos arcosolis per a una funció funerària. Els murs reaprofitats de l'antiga estança esdevenen elements sustentants d'una volta de canó apuntada gòtica.